

HATÁRTALANUL – AZ IZRAELI HATÁRRENDŐRSÉG MŰKÖDÉSE ÉS NÉHÁNY SAJÁTOS SÁGA

Ma egy átlagos magyar állampolgárnak szinte teljesen természetes az, hogy az Európai Unió (EU) területén belül teljesen szabadon utazhat. Nincs az egyes EU tagállamok belső határain semmilyen, mindenkit egyformán érintő vizsgálat vagy útlevél ellenőrzés, de vámvizsgálat sem. Sokan, különösen a fiatalabb korosztály tagjai, talán már elképzelni sem tudják, hogy pár évtizede mindez még nem így volt, de ugyanakkor azt sem, hogy mindez megváltozhat.

Ma az EU-n belül a határokat minden állam tiszteletben tartja, elismeri azokat és nem törekszik megváltoztatásukra. Természetes az is, hogy az európai országok elismerik a másikat, vagyis egymást, nem törekszenek semelyik ország megsemmisítésére sem.¹ Ugyanakkor az is köztudott, hogy a világnak számos olyan sarka van, ahol a határok kérdése messze nem egy lezárt kérdés. Egyes esetekben pedig még egyes államok nemzetközi, vagy bizonyos országok, esetleg szervezetek általi elismertsége sem valósult meg. Ha nem lépünk ki Európából, akkor is jó néhány példát találunk vitatott határokra, vagy el nem ismert országokra. Ha azonban körbenézünk a teljes glóbuszon, akkor pedig számos határvíta, tisztázatlan/el nem ismert határ és ország kérdése kerül időről időre vagy valamilyen nemzetközi szervezet elé – jellemzően az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) – vagy éppen a sajtó címlapjára.

Tanulmányunkban az egyik ilyen gócpontra koncentrálnak a Közel-Keleten. Ezen belül is az ottani izraeli határ őrzésében nagy szerepet játszó egységre: az Izraeli Határrendőrség történetét és működését mutatjuk be roppant vázlatosan. Előljáróban – de nem szabadkozás képen – érdemes megjegyezni, hogy amíg az izraeli hadseregről, de különösen a titkosszolgálatokról rengeteg könyv, tanulmány és dokumentumfilm is született az elmúlt évtizedekben, addig az izraeli rendőrségről és ennek keretében a határrendőrségről nagyjárendőre kevesebb, még a napi sajtóban is ritkán említik csak meg a határrendőrséget.² Természetesen tudni lehet, hogy a sajtó befolyásolása, az egyes események kommentálása ma már a hadviselés egyik válfaja.

1. Háttér

Izrael Államot már 1948. május 14-ei kikiáltása után, másnap megtámadták arab szomszédjai, nem ismerve el a fiatal állam pusztát létét sem. S bár ezt a háborúját a zsidó állam sikerrel vívta meg – akárcsak 1956-ban³ vagy az un. hatnapos háborúban (1967) – s az ENSZ tagállamok döntő többsége is elismerte létét, felvette tagjai közé. Azonban az

¹ Jelen tanulmány a roppant összetett ciprusi kérdéskörbe, illetve az Észak-Ciprusi Török Köztársaság létének kérdésébe nem kívánt belemenni. Hasonlóan nem kívánt a tanulmány foglalkozni Gibraltár kérdésével sem, amely szintén időről időre megterheli a spanyol – brit kapcsolatokat.

² A szerző itt köszöni meg mindazoknak a segítségét, akik a tanulmány elkészítésében segítettek.

³ A közkeletűen szuezi válságnak hívott eseménysort az izraeli terminológia sínai háborúként definiálja. Lásd bővebben: Kovács Tamás: Szuezi látképe Tel Avivból. In: Újváry Gábor (szerk.): A szuezi válság és Magyarország - 1956. Veritas Történetkutató Intézet; Magyar Napló. Budapest, 2017. 9-23 o.

általános izraeli biztonsági helyzet mindig is instabil volt. Ennek okát nemcsak a szomszéd országokkal való feszült viszonyban, hanem a különböző arab-palesztin terrrorszervezetek gyakori akcióiban is kell keresnünk. S bár Izrael viszonya Egyiptommal és Jordániával rendeződött az 1980-as évtizedre, ugyanakkor a Yom Kippur-i háború (1973), illetve a Dél-Libanon megszállása és az ott történt atrocitások (1982) erősen megingatták mind az izraeli hadsereg legyőzhetetlenségi mítoszát, mind pedig azt, hogy csak jogos háborúban venne részt Izrael Állam. Az említett két szomszédos állammal történt békekötés ellenére, vagy inkább mellett azonban a terrortámadások továbbra is az izraeli mindennapok részei maradtak, de nem csak Izraelben, hanem sok esetben még külföldön is.⁴

A helyzetet csak tovább bonyolította, hogy Izrael az 1967-es háborúban szerzett területeket nem akarja, illetve sokáig nem akarta feladni⁵, s így a zsidó állam határai nem hogy továbbra is, hanem még élesebben vita tárgyát képezték a nemzetközi diplomácia színpadán.⁶

2. A határok védelme

A fentiek fényében nem mondható sem meglepőnek, sem pedig véletlennek, hogy a határok védelme kiemelten fontos feladat volt a kezdetektől a fiatal zsidó állam életében. Ugyan egyes területek, épületek védelmével kapcsolatban már voltak tapasztalataik, hiszen 1948 előtt – amikor még a terület brit fennhatóság alatt állt – a zsidó telepések önvédelmi céllal szerveztek egységeket. Ss ezek egyfajta harci tapasztalatra és rutinra is szert tettek az 1930-as évek derekától kezdődően, amikortól kezdve a különböző palesztin, illetve arab egységekkel, szabadcsapatokkal csaptak össze egyre gyakrabban.

Természetesen 1948 után a helyzet sok szempontból megváltozott. Egyrészt, a létrejött új államnak immár reguláris hadsereget, rendőrséget, közigazgatást, egészségügyi és oktatási rendszert stb., stb.. kellett létrehozni, szinte a semmiből sok esetben. S mindezt megpróbálni hatékonyan működtetni, egy ellenséges környezetben, lényegében háborús viszonyok közepette. Ugyanakkor a különböző arab – palesztin támadások száma, szervezettsége és intenzitása nemhogy csökkent, hanem növekedett 1948 és 1956 között. A későbbiekben inkább a szervezetség és az egy-egy akcióval történő minél nagyobb károkozás vált a különböző arab – palesztin szervezetek fő céljává.

Nyilvánvaló volt, hogy az ország belső biztonságának garantálása csak több szervezet együttműködése nyomán lehetséges. Ugyanakkor az sem volt kérdés, hogy ebben a feladatban a hadsereg, vagyis az Izraeli Védelmi Erők (Tsva ha-Hagana le-Yisra'el) kulcsszerepet fognak betölteni.⁷ Az 1948-as függetlenségi háború időszakában, még nem is beszélhetünk az új állam végleges (vagy annak gondolt) határaitól. Mégis, minden határvédelemmel kapcsolatos feladatot lényegében az Izraeli Védelmi Erők láttak el. Ugyanakkor a magasabb izraeli katonai és politikai vezetők is tudták, de legalábbis érezték, hogy a határok őrzése, védelme, ellenőrzése speciális feladat. Az 1948 és 1953 közötti mintegy fél évtizedben az IVE keretében működött az izraeli Határőrség (Heil Ha Sfar)

⁴ Itt csak utalunk az 1972-es müncheni támadásra, illetve 1976-ban az Air France járatának eltérítésére.

⁵ Az 1967-es háború után a Gáza övezet, a Golan-fennsík és Ciszjordánia került tartósan izraeli ellenőrzés alá. Ezek közül már a Gáza övezet feladta Izrael, és immár Ciszjordánia nagy része is palesztin ellenőrzés alatt áll. De a Golanról való kivonulásról tárgyalni sem hajlandó a jeruzsálemi kormányzat. Vö. Ahron bergman: *Israel's Wars: A History Since 1947*. London: Routledge 2002. 62-103 o. és 293-299 o.

⁶ Izrael külpolitikájáról angol és ivrit nyelven könyvtárnyi irodalom áll az érdeklődők rendelkezésére, illetve ma már számos releváns dokumentum elérhető az az izraeli külügyminisztérium honlapján is.

⁷ Sam Katz: *Israeli Defence Forces since 1973*, Oxford, Osprey Publishing, 1986, 3-4 o. és 55-57 o.

feladata volt a határok védelme. A gyér szakirodalom alapján néha nem lehet eldönteni, hogy ez az egység mennyire volt klasszikus értelemben vett határőrség, illetve mennyire az IVE saját karhatalmi alakulata... Látnunk kell, hogy a szerveződő államban a különböző feladatok, szervezetek és ezek egymáshoz való viszonya meglehetősen képlékeny volt.

Az 1950-es évek első felében gondolta újra az izraeli kormányzat a közigazgatást, egyes feladatok helyét az izraeli közigazgatási és adott esetben védelmi struktúrában. A modern Izrael Államban ugyan már 1948-ban létrejött az önálló Izraeli Rendőrség (Misteret Yisra'el), de ennek keretén belül az Izraeli Határrendőrség (Mismar Ha-Gvul – IHR) – vagyis a határőrség – csak 1953-ban szervezték meg, lényegében a már létező Határőrségre alapozva. Azt, hogy egyrészt a hadseregtől átkerült a rendőrség feladatkörébe a határ ellenőrzése és védelme egyértelműen annak a jele volt, hogy a kormányzat ezeket a feladatokat alapvetően nem katonai kérdésként kezelte, vagy legalábbis próbálta meg kezelni az '50-es évek első felében. Ennek részeként értelem szerűen a Határrendőrségnél is a rendőrségnél használt rendfokozatokat vezették be. Ugyanakkor a Határrendőrség felszerelése, fegyverzete a hadseregét követi, uniformisban viszont több féle is bevett. Másrészt látni kell azt is, hogy nem kívánt a kormány úgymond egy teljesen önálló határőrséget/határrendőrséget létrehozni, hiszen előbb az IVE, majd pedig a rendőrség szervezeti keretein belül helyezték el – nem lehet eléggé hangsúlyozni – a feladatot. Ne feledjük, hogy a rendőrség – így értelem szerűen a határrendőrség is – a Rendőrségi Minisztérium (1948 – 1995), illetve ma a Közbiztonsági/Belbiztonsági Minisztérium⁸ alá tartozik az izraeli rendszerben. Sokat mondó szám, hogy mindösszesen 6 ember vezette a Rendőrségi Minisztériumot, addig a Közbiztonsági tárca élén eddig (2018. július 31.) 10 ember állt már. A szervezeti kultúra része, hogy számos Izraelben élő kisebbség szívesen csatlakozik a Határrendőrséghez. Vagyis a szervezet soraiban cserkeszeket, drúzokat⁹, keresztény arabokat is nagy számban találunk, az amúgy 7800-8000 fős egységben. Érdemes megjegyezni azt is, hogy az IHR mindig szívesen látta a soraiban a már más országok határőrségeinél, határrendőrségeinél tapasztalatot gyűjtött jelentkezőket.

Látni kell, hogy a napi gyakorlat és kihívások miatt az Izraeli Határrendőrségre a kezdetektől fogva sokan úgy tekintettek – akár „házon belül” is – mint egyfajta kommandós, harci feladatokra is bevethető egységre.¹⁰ Így mind az 1956-os sínai háborúban, mind pedig az 1967-es ún. hatnapos háborúban az IVE mellett megtaláljuk az IHR embereit is, akik ezekben az esetekben lényegében harci feladatokat hajtottak végre, természetesen az vezérkar alárendeltségében. Nyilvánvaló, hogy mindez csak magasabb kormányzati döntés, illetve jóváhagyás után történhetett így. Ugyanakkor a konkrét akciók és tettek, amelyekben az IHR tagjai részt vettek, nem egy esetben tragédiába torkollottak. Ilyen volt például az, amikor 1956. október 29-én Kafr Quasimben közel félszáz polgári, civil személyt lőttek le, teljesen indokolatlanul.¹¹ Az esetet jóval később Izrael állami szinten is elítélte: 2007 decemberében Simon Peres akkori izraeli elnök kért elnézést az áldozatoktól, illetve leszármazottaiktól.¹²

⁸ A minisztérium nevét két verzióban is szokták fordítani, ugyanis az eredeti ivrit szón mindkét jelentéssel bír.

⁹ A drúz származású Hossein Fares 2004 és 2007 között volt a Határrendőrség parancsnoka, hogy innen előrébb lépve az első drúz származású izraeli rendőrfőkapitány legyen.

¹⁰ Argaman, Yosef: The Border - Cases in the History of the Border Police, Israel: The Border Police, the "Green Berets" Association and the Ministry of Defense Publication, 1996.

¹¹ Lucas, Noah : The Modern History of Israel, New York, Praeger Publishers, 1975, 356 o.

¹² President Peres apologizes for Kafr Quasem massacre of 1956, Haaretz, 21 (2007) December 21.

Az IHR feladatrendszere az 1970-es évek derekára igencsak sokrétűvé vált: magában foglalta a klasszikus értelemben vett karhatalmi és határrendészeti feladatok mellett az antiterrorista tevékenységet és ennek keretében az aktív hírszerző munkát is. Ennek nyilvánvaló okát a már korábban említett speciális izraeli helyzetben kell keresni.

Az IHR egyik sajátossága a mai napig, hogy működési területe nem korlátozódik csak és kizárólag a szigorú értelemben vett határokra, amely alatt most az ENSZ által is elismert izraeli határokat értem. Túl azon, hogy Izrael Állam teljes területén végrehajt(hat) műveleteket, ezen kívül Jeruzsálem teljes területén, illetve az ún. „nyugati part” (Ciszjordánia) még izraeli ellenőrzés alatt álló területein – izraeli terminológiával élve „A területeken” – is aktívan működik, illetve 2005-ig a Gaza övezetben is működött. Ezen utóbbi helyen nem csak a rafahi átkelőt ellenőrizték, hanem a különböző csempészalagutak feltárását és megsemmisítését is jellemzően ők végezték.¹³

Az IHR számára különösen nagy kihívást az ún. első palesztin intifádá¹⁴ (1987. december 8. – 1993. szeptember 13.), amely kiterjedt az akkori izraeli ellenőrzés alatt álló valamennyi területre. Ebben az időszakban gyakorlatilag (polgár)háborús viszonyok uralkodtak mind Izraelben, mind pedig a „területeken”, ahol is a vezérkar lényegében szabad kezet kapott. Így az itt szolgáló IHR egységek is a területileg illetékes parancsnok alárendeltségében voltak. Feladataik pedig sokkal inkább katonai jellegűek, mintsem rendészeti voltak. Ekkor napi szinten voltak fegyveres összetűzések az izraeli erők – hadsereg, határrendőrség – és a „területeken” élő lakosok között. Érdemes megjegyezni azt is, hogy ezen időszak alatt mintegy 822 kollaborálónak minősített embert maguk a palesztinok, illetve palesztin szervezetek parancsára/utasítására végeztek ki.¹⁵

Hasonló kihívást jelentett az IHR-nek az ún. második palesztin intifádá is (2000. szeptember 8. - 2005. február 28.). Míg az első intifádá egy olyan világban zajlott le, amikor a nemzetközi enyhülés és együttműködés volt a jellemző, addig ez nem mondható el a 2000-es évek első éveire. Ráadásul az izraeli politikai vezetés sem kereste feltétlenül a megegyezést a palesztin féllel. Az Izraeli Határrendőrség egyik speciális alakulata, a YAMAM 2003 júniusában Hebronban likvidálta a Qawasameh család korábban terrorcselekményeket elkövető tagjait, akik a HAMAS helyi sejtjét, illetve vezetését alkották. A hivatalos izraeli statisztikák szerint a YAMAM a második intifádá alatt 179 terroristának minősített személyt likvidált, illetve több száz szintén terrorista gyanús személyt vettek őrizetbe.¹⁶

3. Speciális egységek

Az IHR felépítésében és működésében fontos szerepet töltenek be a különböző speciális egységek úgy, mint a

- YAMAM (Yehida Merkazit Meyuhedet – Speciális Rendőrségi Egység);

¹³ Argaman, Yosef: The Border - Cases in the History of the Border Police, Israel: The Border Police, the "Green Berets" Association and the Ministry of Defense Publication, 1996.

¹⁴ Arab szó, jelentése: felkelés.

¹⁵ Források hiányában nem lehet tudni, hogy valóban és valamennyien kapcsolatban álltak-e valamilyen izraeli hatósággal, avagy titkosszolgálattal.

¹⁶ Forrás: <https://www.police.gov.il/yamam/Default.aspx> (letöltés ideje: 2018.07.26.)

- YAMAS (Yehidat HaMistaarvim – Különleges Terrorellenes Egység) – ez az egység közvetlenül a SHABAK alárendeltségében és irányítása alatt működik¹⁷;
- SAMAG (Sayeret Mishmar Ha’Gvul – Határőr Egység);
- MATILAN¹⁸ (Információgyűjtő, Beszivárgó és Lehallgató Egység).

Joggal tehetjük fel a kérdést, hogy miért kellett ezeket létrehozni. Erre a választ csak sejteni lehet, illetve következtetni. Az 1974-es Ma’alot-i mészárlást¹⁹ követően az izraeli vezetés újragondolta a különleges alakulatok szervezetét és szerepét. Ezt követően született döntés arról, hogy létre kell hozni a Határrendőrség keretein belül is egy önálló antiterrorista egységet, ez lett a YAMAM. Mint első ilyen egység a Határrendőrségen belül, komoly tapasztalattal és tekintéllyel bírnak az itt szolgálók. Az egység kapcsán ismertté vált műveletek általában kisebb volumenűek és mondhatni természetesen az IVE-vel szorosan együttműködve hajtják, illetve vélelmezhetően hajtják végre azokat. Érdemes megjegyezni, hogy az egységet több alkalommal bevetették köztörvényes bűnözők vagy éppen mentális zavarral küzdő személyek elfogására is... Ha jól meggondoljuk, akkor ezen feladatok nem egy nevében és hivatalos feladatában a határ védelmére hivatott egység feladatai lettek volna. Érdekes kérdés, hogy a YAMAM, a SAMAG és a MATILAN miként működtek és működnek együtt az izraeli titkosszolgálatokkal (AMAN, SHABAK/SIN BET). Nem merészség megkockáztatni, hogy az együttműködés ezen egységek között is működik. Bizonyítékként elég visszautalni csak a fentebb említett YAMAM akciókra.

Hasonlóan fontos felvetés, hogy vajon a szomszédos országok hasonló szervezeteivel sikerült-e kialakítani valamilyen együttműködést. S ha igen, akkor mely országokkal? Mindez a szíriai és az iraki konfliktusok, illetve az évtizedek óta instabil libanoni helyzet tükrében különösen érdekes lehet. Erről jelenleg nem rendelkezünk nyílt forrásokkal, megfelelő elemző munkával esetleg néhány izraeli sajtótermékből lehet információkhoz jutni.

Összességében meg kell állapítanunk, hogy az Izraeli Határrendőrség sokrétű feladatai közül kiemelkedően fontosak a különböző terrorellenes akciók. Ennek következtében az ilyen célra létrehozott egységek szerepe a Határrendőrség szervezetében és külső megítélésben meghatározóak. Több mint érdekes, hogy bár formailag és jogilag egy az Izraeli Rendőrség egyik egységéről beszélünk, de eredendően az Izraeli Védelmi Erők része volt, de a későbbiekben is szorosan együttműködött mind a hadsereggel, mind pedig a katonai titkosszolgálatokkal. Az Izraeli Határrendőrség létében és működésében a legizgalmasabb, hogy adott esetben több szervvel együttműködve (nem egyszer másoknak alárendelve) dolgozik. Bár hivatalosan a rendőrség egyik egysége, de feladatrendszere és a „napi szükség” számos esetben hozta úgy az elmúlt több mint 60 évben, hogy az izraeli hadsereggel többször és gyakrabban hajtott végre közös akciót, mint a rendőrséggel. Mindez rávilágít arra, hogy a pontos feladatkijelölés, célmeghatározás mellett eredményes integrált működés valósítható meg.

¹⁷ Deflem, Mathieu: Yehidat Mishtartit Mistaravim (YAMAS) (Israel), in Shanty, Frank G. [edited]: Counterterrorism: From the Cold War to the War on Terror, Vol. 2, Shanty. Santa Barbara, CA: Praeger/ABC-CLIO, 2012.

¹⁸ Érdekes, hogy erről az egységről lehet a legkevesebb nyílt információt megtalálni, de a youtube csatornán egy enyhén propagandisztikus videót már lehet találni a működésükről.

¹⁹ A libanoni határtól mintegy 11 kilométerre lévő településen végrehajtott terrorista támadásban mintegy 22 diákot s három felnőttet öltek meg.